

Tautinės tapatybės komunikavimas Dainų šventėje: Lietuvos lenkų ansamblių narių patirtys

Lukaš Kaminski

Vilniaus universitetas, Komunikacijos fakultetas

lukas.kaminski@kf.stud.vu.lt

<https://orcid.org/0009-0006-5883-1343>

<https://ror.org/03nadee84>

Santrauka. Straipsnyje aptariamos Lietuvos lenkų ansamblių narių patirtys dalyvaujant 2024 m. Dainų šventėje, siekiant suprasti, kaip dalyvavimas lietuviškame nacionaliniame kultūriniame renginyje veikia jų tautinę tapatybę ir santykį su Lietuva. Tyrime remiamasi komunikacijos tapatybės teorija, kurios keturi lygmenys – asmeninis, santykio, įgyvendinamasis ir bendruomeninis – leidžia analizuoti, kaip tapatybė yra formuojama ir išreiškiama per komunikacinius veiksmus (šokį, dainavimą, santykį su kitais) bei priklausymą bendruomenei. Tyrimas paremtas aštuoniais pusiau struktūruotais interviu su Lietuvos lenkų ansamblių nariais ir jų vadovais. Rezultatai parodo, kad respondentų pasakojimuose lenkiškumas ir lietuviškumas dažnu atveju atsiskleidė ne kaip konkuruojančios, bet kaip viena kitą papildančios tapatybės dalys. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad Dainų šventės patirtis tautinių mažumų atstovams gali būti reikšminga tapatybės raiškai ir santykio su Lietuva permąstymui.

Pagrindiniai žodžiai: tautinė tapatybė; Lietuvos lenkai; Dainų šventė; tautinės mažumos

Communicating National Identity at the Lithuanian Song Celebration: Experiences of Members of Polish Ensembles in Lithuania

Abstract. The article explores the experiences of members of Polish ensembles in Lithuania who participated in the 2024 Lithuanian Song Celebration, aiming to understand how involvement in this national cultural event influences their national identity and their relationship with Lithuania. The study applies the Communication Theory of Identity, which includes four levels – personal, relational, enacted, and communal – with the objective to determine how identity is formed and expressed through communicative practices such as singing, dancing, interpersonal relationships, and community belonging.

The research is based on eight semi-structured interviews with ensemble members and their leaders. The findings show that, in the respondents' narratives, Polishness and Lithuanianness often emerged not as competing but as complementary dimensions of identity. The results suggest that the experience of participating in the Song Celebration can be meaningful for members of national minorities in expressing their identity and reflecting on their relationship with Lithuania.

Keywords: national identity, Polish minority in Lithuania, Song Celebration; national minorities.

Received: 2026-05-13. Accepted: 2026-08-24.

Copyright © 2026 Lukaš Kaminski. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Įvadas

Lietuvos dainų šventė – tai viena svarbiausių valstybės kultūrinių praktikų, telkianti bendruomenes, jungianti skirtingas kartas ir įtvirtinanti tautinę tapatybę viešojoje erdvėje. Mokslinėje literatūroje Dainų šventė siejama su tautinės tapatybės raiška, kolektyvinės atminties perdavimu ir bendruomenės telkimu. Ji apibūdinama kaip „dainuojančios tautos šventė“, sudaranti galimybę tautai per dainą išreikšti save, atskleisti savo dvasinę patirtį ir perduoti ją ateinančioms kartoms (Juknevičius, 2015, p. 34). Nacionalinės kultūros ir liaudies tradicijų puoselėjimas Dainų šventėje laikomas tautiškumo manifestacija, stiprinančia bendrumo ir vienybės jausmą bei suteikiančia tautinei tapatybei kultūrinę formą (Repšienė ir Žukauskienė, 2015, p. 8). Dainų šventė ilgą laiką buvo suvokiama kaip lietuvių tautos kultūrinė išraiška, o kitų nuo seno Lietuvoje gyvenančių tautinių bendruomenių ansambliai ir folklorinis repertuaras pagrindinėse programose pasirodydavo retai. 2009 m. Lietuvos tūkstantmečio dainų šventėje „Amžių sutartinė“ pasirodė lenkų, rusų, baltarusių, romų ir karaimų mėgėjų meno kolektyvai (Žukauskienė, 2015, p. 106). Pasak Viktorijos Daujotytės, Dainų šventė turi skleisti lietuviškumo idėją visiems Lietuvos piliečiams (Daujotytė, 2018, p. 51), todėl joje dalyvaujantys tautinių mažumų atstovai yra organiška šio nacionalinio kultūrinio renginio dalis. Valstybės įsipareigojimas sudaryti sąlygas tautinių mažumų kultūros plėtrai ir jų integracijai į Lietuvos visuomenės gyvenimą yra įtvirtintas ir Tautinių mažumų įstatyme, todėl jų dalyvavimas nacionaliniuose kultūriniuose renginiuose yra aktualus ne tik kultūrinio, bet ir valstybinio požiūriu (Lietuvos Respublika, 2024). Tyrimai taip pat rodo, kad tautinių mažumų atstovai Dainų šventę vertina itin palankiai ir net dažniau nei lietuviai ją laiko reiškiniu, kuriuo Lietuva gali didžiuotis (Savicka, 2015, p. 87–89). Tai leidžia kelti prielaidą, kad dalyvavimas Dainų šventėje gali būti reikšmingas ne tik tautinės tapatybės raiškai, bet ir tautinių mažumų santykio su Lietuvos valstybe formavimuisi.

Lietuvos lenkų tapatybė buvo nagrinėta ankstesniuose tyrimuose, kuriuose analizuojami Lietuvos lenkų identiteto formavimosi procesai (Kazėnas ir kt., 2014), kalba, tapatybės ir švietimo klausimai (Šliavaitė, 2019), taip pat savivoka skaitmeninėje erdvėje (Rutkowska, 2022). Pažymima, kad lenkų tautybės Lietuvos gyventojų kultūrinė tapatybė pasižymi hibridiniais bruožais ir susideda iš kelių tautinių dedamųjų (Geben, 2023). Kultūrinių ribų peržengimas sudaro prielaidas hibridinės tapatybės formavimuisi, kuomet jungiami skirtingų kultūrų dėmenys (Szerląg, 2018). Vis dėlto trūksta tyrimų apie Lietuvos lenkų ansamblių įsitraukimą į lietuviškus nacionalinius kultūrinius renginius ir kaip tokia patirtis veikia tautinių mažumų santykį su Lietuvos valstybe.

Šiame straipsnyje siekiama analizuoti Lietuvos lenkų ansamblių narių patirtis bei tai, kokią reikšmę dalyvavimas 2024 m. Dainų šventėje turi jų tautinei savivokai. Dainų šventės Pasaulio lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų dienos „Aš esu Lietuva. Sujunkime Lietuvą“ metu Vilniaus Rotušės aikštėje vyko Lietuvos tautinių bendrijų meno kolektyvų koncertas. Jame dalyvavo keturi Lietuvos lenkų kolektyvai pasirodydami jiems įprastoje aplinkoje pristatant lenkišką folklorą. Verta paminėti, kad Lietuvos lenkų kolektyvai dalyvavo ir pagrindiniuose renginiuose – ansamblių vakare „Gyvybės medis“, pučiamųjų

instrumentų orkestrų koncerte „Vario audra“ ir šokių dienoje „Amžių tiltai“. Pasirodė šie kolektyvai: „Wilia“, „Wileńszczyzna“, „Perła“, „Wilenska“, „Melodia“, „Znad Meczanki“, „Rudomianka“, „Troczenie“ bei „Przyjaźń“.

Ansamblių vakaro ir Šokių dienos metu Lietuvos lenkų dainų ir šokių kolektyvai atliko bendrą lietuvišką programą, repetavo kartu su lietuviškais kolektyvais, vilkėjo lietuviškus tautinius kostiumus. Tai kuria naują erdvę, kurioje susipina skirtingos perspektyvos – Lietuvos lenkų kultūrinė ir tautinė tapatybė bei Lietuvos nacionalinės kultūros reprezentacijos formatas. Nors tautines bendruomenes reprezentuojančių kolektyvų dalyvavimas valstybiniuose renginiuose šiuo metu yra labiau pastebimas, šios patirtys nėra tyrinėjamos iš pačių dalyvių perspektyvos. Tautinių mažumų įsitraukimas į daugumos kultūrinės praktikos atveria galimybę analizuoti, kokių būdu dalyvaudami Dainų šventės kultūrinėse veiklose tautinės mažumos atstovai komunikuoja ir permąsto savo tapatybę ir priklausymą Lietuvos valstybei.

Tapatybė vis dažniau suprantama ne kaip nekintanti individo savybė, bet kaip dinamiškas procesas, atsiskleidžiantis ir kuriamas per socialines praktikas (Wung-Sung, 2019, p. 17). Komunikacijos moksluose šią prieigą plėtoja kultūrinės tapatybės teorija (angl. *cultural identity theory*), kuri kultūrinę tapatybę supranta kaip grupės narių socialinių tapatybių raiškos (angl. *enactment*) ir derybų (angl. *negotiation*) procesą konkrečiuose socialiniuose kontekstuose (Chen ir Collier, 2012, p. 44). Atsižvelgiant į šio tyrimo tikslą, šiame straipsnyje remiamasi komunikacijos tapatybės teorija (angl. *communication theory of identity*, toliau – ir CTI), kuri leidžia nagrinėti, kaip per komunikacinius veiksmus – dainavimą, šokį ir bendradarbiavimą – tapatybė yra ne tik išreiškiama, bet ir nuolat formuojama (Hecht ir Phillips, 2021). Michaelis L. Hechtas ir Kaitlin E. Phillips išskiria keturis tarpusavyje susipinančius tapatybės lygmenis: asmeninį, santykio (angl. *relational*), įgyvendinamąjį (angl. *enacted*) ir bendruomeninį (angl. *communal*). Asmeninis lygmuo nusako, kaip asmuo suvokia pats save individualiu lygmeniu, jis apima ir grupinės etniškumo grįstas tapatybes. Santykio tapatybės lygmenį galima suprasti kaip tapatybės sluoksnį, kuriame Lietuvos lenkų savivoka formuojasi per santykį su lietuvių dauguma, per kasdienes kontaktus ir tarpusavio sąveikas. Įgyvendinamasis tapatybės sluoksnis – tai žmonių veiksmas, norint išreikšti savo tapatybę kitiems. Bendruomeninis lygmuo susijęs su tapatybe platesnių socialinių grupių ir bendruomenių kontekste.

Visi komunikacijos tapatybės teorijoje išvardyti sluoksniai yra susipynę ir veikia vienas kitą (Hecht ir Phillips, 2021, p. 225). Kuomet tam tikri sluoksniai tarpusavyje nesutampa, formuojasi tapatybės konfliktas (angl. *identity gap*). Komunikacijos tapatybės teorija buvo taikyta analizuojant etninės ir kultūrinės tapatybės komunikavimą skirtinguose socialiniuose ir kultūriniuose kontekstuose. Hechtas ir Faulkner (2000), nagrinėdami Amerikos žydų tapatybės komunikavimą, pastebėjo, kad tautinės tapatybės raiška gali kisti priklausomai nuo situacijos, aplinkos ir santykio su kitais žmonėmis. Jung ir Hechtas (2004) išskyrė asmeninio ir įgyvendinamojo bei asmeninio ir santykio lygmenų neatitikimus, atsirandančius, kai skiriasi asmens savęs suvokimas ir jo tapatybės raiška arba tai, kaip, jo manymu, jį suvokia kiti. Urban ir Orbe'as (2010), analizuodami JAV imigrantų patirtis, nustatė, kad tapatybės neatitikimai gali kilti tarp asmens savęs suvokimo, jo tapatybės raiškos,

kitų jam priskiriamos tapatybės ir priklausymo skirtingoms bendruomenėms. Bergquist ir bendraautorai (2019), tirdami JAV apsigyvenusių pabėgėlių patirtis, atskleidė įtampas tarp kilmės bendruomenės ir priimančiosios visuomenės lūkesčių, kurios kai kuriems dalyviams buvo susijusios su kultūrinio benamiškumo (angl. *cultural homelessness*) patirtimi. Vis dėlto pabėgėlių patirtys negali būti tiesiogiai prilyginamos autochtoninės tautinės mažumos situacijai, todėl šis tyrimas svarbus pirmiausia kaip pavyzdys, parodantis, kaip komunikacijos tapatybės teorija gali būti pasitelkiama analizuojant priklausymą skirtingoms kultūrinėms bendruomenėms ir tarp jų kylančias įtampas.

Pagrindinis šio tyrimo tikslas – išanalizuoti, kaip Lietuvos lenkų ansamblių nariai komunikuoja ir derina savo tautinę tapatybę dalyvaudami Dainų šventėje bei kokią reikšmę ši patirtis įgyja jų santykiui su lietuviška kultūra ir priklausymu Lietuvos visuomenei. Tyrime siekiama atsakyti į klausimus, kaip Lietuvos lenkų ansamblių nariai apibrėžia savo tautinę tapatybę Dainų šventės kontekste, kaip dalyvavimas Dainų šventėje atsiskleidžia jų santykiyje su lietuviška kultūra ir kaip ši patirtis siejasi su priklausymo savo tautinei bendruomenei bei platesnei Lietuvos visuomenei suvokimu.

Metodologija

Buvo atlikti aštuoni pusiau struktūruoti interviu su 2024 m. Dainų šventės pagrindiniuose renginiuose – ansamblių vakare „Gyvybės medis“ ir šokių dienoje „Amžių tiltai“ – pasirodžiusių lenkų kolektyvų atstovais. Toks pasirinkimas grindžiamas tuo, kad šiuose renginiuose Lietuvos lenkų kolektyvai atliko bendrą lietuvišką programą, o ne jiems įprastą – lenkišką. Interviu buvo imti iš keturių pasirinktų ansamblių atstovų. Siekiant atskleisti požiūrių įvairovę kiekvienam ansambliui atstovavo vienas jaunosios kartos atstovas (choristas arba šokėjas) ir vienas asmuo iš ansamblio vadovybės (meno vadovas arba choreografas). Toks respondentų pasirinkimas leido palyginti ansamblio narių ir jo veiklą organizuojančių asmenų patirtis. Dauguma interviu buvo atliekami ansamblių būstinėse, keli – kitoje respondentams patogioje aplinkoje. Pokalbiai buvo vykdomi 2025 m. gruodžio pradžioje, praėjus beveik pusantrų metų nuo Dainų šventės, todėl respondentų pasakojimai atspindėjo jau apmąstytą ir reflektuotą patirtį. Užtikrinant konfidencialumą vadovų citatos žymimos trumpiniais V1, V2, V3, V4, o dalyvių – D1, D2, D3, D4. Tas pats numeris žymi to paties ansamblio atstovus.

Remiantis komunikacijos tapatybės teorijos keturiais sluoksniais – asmeniniu, santykio, įgyvendinamuoju ir bendruomeniniu – buvo sukurtos pusiau struktūruoto interviu gairės, kurių versijos ansamblių nariams ir vadovams nežymiai skyrėsi. Komunikacijos tapatybės teorijos lygmenys buvo naudojami kaip teminės gairės, padedančios aprėpti skirtingus tapatybės raiškos ir komunikavimo aspektus, o interviu metu buvo siekiama klausimus formuluoti per konkrečias respondentų patirtis, situacijas ir santykius. Buvo klausiama apie respondentų santykius su Dainų švente prieš dalyvavimą ir po jo, lietuviško repertuaro atlikimo patirtį, bendravimą su kitų kolektyvų nariais bei organizatoriais, priklausymo savo ansambliui ir platesnei Dainų šventės bendruomenei pojūtį.

Dalyviai galėjo pasirinkti, kuria kalba norėtų būti apklausiami – visi pasirinko lenkų kalbą. Interviu buvo įrašomi gavus dalyvių sutikimą ir transkribuojami naudojantis *Fireflies.ai* įrankiu. Po atliktos transkripcijos kiekvienas įrašas dar kartą buvo perklausomas ir transkripcijos tekstas buvo nežymiai koreguojamas.

Visa analizė buvo atliekama remiantis originaliais interviu teksta is lenkų kalba, o į lietuvių kalbą verčiamos tik straipsnyje pateikiamos citatos. Tokiu būdu analizės procese buvo išlaikomi originalūs respondentų atsakymai ir mažinama rizika, kad interpretaciją paveiktų vertimo metu atsirandantys semantiniai niuansai. Pateikiamos citatos yra autoriaus verstos į lietuvių kalbą. Siekiant užtikrinti vertimo tikslumą, citatų vertimus papildomai patikrino asmuo, kurio gimtoji kalba yra lietuvių ir kuris moka lenkų kalbą.

Duomenų analizė buvo atliekama remiantis komunikacijos tapatybės teorijos išskirtiniais tapatybės lygmenimis, kurie sudarė pirminę analitinę struktūrą. Analizuojant interviu medžiagą buvo identifikuojami su asmeniniu, santykio, įgyvendinamuoju ir bendruomeniniu lygmenimis susiję atsakymai, kartu ieškant pasikartojančių temų, respondentų patirčių panašumų, skirtumų ir prieštaravimų. Analizės metu atsižvelgta ir į tai, kad respondentų patirtys ne visada galėjo būti vienareikšmiškai priskirtos vienam teoriniam lygmeniui – atskiri pasakojimai atskleidė kelių tapatybės lygmenų sąveiką ir tarp jų kylančias įtampas.

Straipsnio autorius taip pat dalyvavo 2024 m. Dainų šventėje kaip vieno iš tiriamųjų ansamblių narys. Tokia pozicija suteikė galimybę geriau suprasti tyrimo kontekstą ir kolektyvų vidinę dinamiką. Tyrėjo artumas tiriamam laukui buvo vertinamas ne tik kaip galimas subjektyvumo šaltinis, bet ir kaip metodologinis privalumas, leidžiantis geriau suprasti respondentų vartojamas sąvokas, ansamblių veiklos specifiką bei jų minimų situacijų kontekstą. Kartu buvo reflektuojama, kad ankstesnė asmeninė patirtis galėjo veikti klausimų formulavimą ir duomenų interpretaciją, todėl analizėje buvo nuosekliai remiamasi respondentų pasakojimais, o tyrėjo asmeninė patirtis nebuvo naudojama kaip empiriniai duomenys. Vienas iš interviu buvo atliktas su ansamblio, kuriam tyrėjas anksčiau priklausė, vadove, todėl interpretuojant šio pokalbio medžiagą papildomai atsižvelgta į ankstesnio tarpusavio santykio galimą poveikį interviu situacijai.

Asmeninis lygmuo

Asmeniniame tapatybės lygmenyje atsiskleidžia, kaip patys pašnekovai suvokia savo tapatybę. Viena dalyvė pasakojo, kad priklausomai nuo konteksto jaučiasi tai lietuve, tai lenke: „*kai būnu Lenkijoje – esu lietuvis, kai esu Lietuvoje – lenkė, na, gal labiausiai – lietuviška lenkė*“ (lenk. *litewska Polka*) (D2). Kita pašnekovė teigė, kad nesijaučia lietuve, bet taip pat nesijaučia priklausanti Lenkijai, o savo tapatybę apibrėžė kaip „*lenkė iš Vilniaus, lenkė iš Lietuvos*“ (D1). Šiai respondentei dalyvavimo Dainų šventėje patirtis buvo svarbi tautinės tapatybės požiūriu:

„*man daugiau nereikėjo to prisipažinimo, kad esu lenkė, bet aš net nesupratau, kad man buvo reikalingas ir tas pripažinimas, jog esu ir iš Lietuvos. Ir tai būtent buvo toks momentas, kai tu siek tiek pamiršti lenkiškumą ir prisimeni Lietuvą*“ (D1).

Savo tapatybės dvilypumą išreiškė ir kito ansamblio atstovė: „*turiu lenkišką sielą, tačiau kartu esu ir Lietuvos patriotė*“ (D3). Kitas dalyvis pokalbio pradžioje tvirtai įvardijo laikantis save „*šimtu procentų lenku*“, tačiau vėliau patikslino, kad dalyvavimo Dainų šventėje patirtis „*dar kartą leido pabrėžti, kad esu lenkas, bet iš Lietuvos – taigi lietuviškas lenkas*“ (D4). Vieno ansamblio vadovė tvirtai pabrėžė esanti lenkė: „*lenkė, ne lietuviė tikrai*“ (V1), kita, iš mišrios šeimos kilusi vadovė teigė esanti lenkė. Kitos vadovės aiškiai akcentavo savo daugiakultūrę kilmę, atsižvelgdamos į savo šeimos istoriją bei kultūrinę aplinką. Kalbintų jaunesnės kartos dalyvių pasakojimuose dažniau atsiskleidė lankstesnė, daugialypė tapatybė, kurioje lenkiškumas ir lietuviškumas suvokiami kaip suderinami tapatybės dėmenys. Tuo tarpu kalbintų vadovų pozicijose pastebėta tvirtesnė ir aiškiau apibrėžta saviidentifikacija.

Daliai respondentų santykis su Dainų švente iki 2024 m. neegzistavo: „*aš niekada net nebuvau mačiusi jokių [Dainų šventės – aut. past.] įrašų, nieko – nesidomėjau*“ (D1). Sužinojusi apie ansamblio dalyvavimą Dainų šventėje pašnekovė reagavo neutraliai: „*nebuvo taip, kad būčiau ten labai susižavėjusi, kad kažkas būtų, vau, nes tada net nesupratau šio renginio vertės*“ (D1). Apie savo šokėjų patirtį panašiai mintimis taip pat dalijosi vaikų ir jaunimo ansamblio vadovė: „*apskritai jie nežinojo, kas yra Dainų šventė – kad tai vis dėlto apie lietuvių kultūrą*“ (V2). Apie norą dalyvauti Dainų šventėje choristė kalbėjo: „*labai norėjau dalyvauti šioje šventėje jau seniai, nuo vaikystės – kai ją matydavau, man tai atrodė kažkas labai faino*“ (D2).

Asmeniniai respondentų išgyvenimai buvo taip pat siejami su lietuvišku folkloru ir santykiu su juo. Viena respondentė atvirai pasakojo apie ankstesnį lietuviškos kultūros atmetimą: „*man buvo toks įspūdis: ,man nepatinka lietuvių kalba, man niekas lietuviško nepatinka‘*“ (D1). Laikui bėgant ši nuostata keitėsi: „*pradėjau galvoti – kodėl man nepatinka? Ir pradėjau žiūrėti pozityviau: kad gyvenu Lietuvoje ir man pradėjo patikti tai, kas yra lietuviška*“ (D1). Po Dainų šventės teigė, kad jai buvo labai įdomu išmokti lietuviškų dainų. Respondentės pasakojime atsiskleidžia jos pačios įvardijamas nuostatos pokytis – nuo lietuviškos kultūros atmetimo iki sąmoningo jos priėmimo ir vertinimo.

Kitos pašnekovės santykį su lietuvišku folkloru Dainų šventė taip pat pakeitė:

„*iki tol man nelabai patiko lietuviški šokiai, man jie buvo gana nuobodūs ir gana sunkūs (...) bet po šios šventės mes dabar turime daug daugiau lietuviškų šokių repertuare, ir man tai yra pasididžiavimas – kad galiu pristatyti lietuviškus šokius ir apsivilkti lietuvišką tautinį kostiumą*“ (D3).

Apibendrinama daugelio dalyvių patirtis, viena respondentė Dainų šventę įvardijo kaip galimai pirmąjį sąmoningą susidūrimą su lietuvių kultūra:

„*daugumai, turbūt, tai buvo lietuviškumo pajautimas (gal net pirmą kartą), susipažinimas su, keistai tariant, ,kita‘ kultūra, nes tai irgi mūsų kultūra, bet išeina taip, kad tarsi ,kita‘ – ta, kurią kasdieniame gyvenime mažiau pažįstame, tačiau kurią verta pažinti*“ (D1).

Svarbu pabrėžti, kad ne visiems respondentams dalyvavimas Dainų šventėje buvo siejamas su tautine tapatybe: „*mūsų vaikams tai labiau buvo renginys, festivalis, šventė,*

o ne tautinis išgyvenimas“ (V2). Šios skirtingos patirtys parodo, kad dalyvavimas Dainų šventėje kartais turėjo ir praktinę ar pramoginę reikšmę. Vieno ansamblio vadovė Dainų šventės patirtį įvardijo kaip garbę ansamblui, tačiau kartu ši patirtis kėlė prieštarvingus jausmus, susijusius su lenkiškos kultūros stoka: „ilgėjomės lenkiško folkloro, stilius, charakteris – labai skiriasi“ (V1).

Įgyvendinamasis lygmuo

Šis lygmuo atskleidžia, kaip tapatybė yra išreiškiama veiksmu ir elgesiu – per dalyvavimą Dainų šventėje repetuojant ir koncertuojant bei vėlesniais kultūriniais pasirinkimais. Respondentų atsakymai atskleidžia, kad dalyvavimas Dainų šventėje nebuvo atsitiktinis ir buvo pačių ansamblių sprendimas ir jų iniciatyva: „mes patys to panorėjome, užpildėme paraišką, buvo paskelbta, kad vyksta atranka – tai buvo mūsų iniciatyva“ (V2), „prasidėjo registracija ir aš net nesusimąščiau“ (ar dalyvauti, ar ne – aut. past.) (V3).

Pasiruošimas Dainų šventei tyrimo dalyvių atsakymuose yra nurodomas kaip intensyvus, ilgas ir daug energijos reikalaujantis procesas. Viena vadovė teigė, kad „ruošdamiesi lietuviškai šventei, ištisus metus dainavome lietuviškas dainas, tai buvo milžiniškas darbas“ (V1). Kita vadovė pasirengimą Dainų šventei laikė savotišku išbandymu: „tai buvo labai didelis iššūkis mums visiems, net galvojau, kad tai kaip valstybinis egzaminas, mes šiai šventei ruošėmės trejus metus ir egzaminą išlaikėme“ (V3).

Respondentai pabrėžė ir praktinį dalyvavimo Dainų šventėje aspektą: „mokyti tokio didelio kūrinių skaičiaus iš natų – mes tikrai pakėlėme savo dainavimo lygį, geriau pradėjome suprasti, kaip skaityti natas“ (D2). Ansamblio choreografe pastebėjo, kad jos šokėjai „žiūrėdami į kitus, ima iš jų pavyzdį, (...) judesius, paties šokio atlikimą, na viskas vyksta, kopijuoti–įklijuoti‘ principu: žiūri ir mokosi“ (V3). Pasak vienos iš vadovių, gausus Dainų šventės repertuaras prisidės prie didesnių galimybių ateityje ansambliams pasirodyti kitose scenose su lietuviškais šokiais ir dainomis.

Svarbia tapatybės raiškos forma buvo lietuviško repertuaro atlikimas ir dalyvavimas Dainų šventės programoje, kuri buvo visiškai lietuviška. Dainavimas lietuviškai, pasak vienos iš jaunosios kartos pašnekovų, jokių būdu nesumenkino jos lenkiško tapatumo, o leido jam atsiskleisti nauju būdu: „man patinka tai, kad galiu dainuoti ir lenkiškas, ir lietuviškas dainas... ir ten, ir ten jaučiuosi gerai, ta tapatybė susijungia“ (D1). Svarbia įgyvendinamosios tapatybės dalimi buvo lietuviškų simbolių – repertuaro ir kostiumų – naudojimas. Respondentai teigiamai vertino lietuviškų tautinių rūbų dėvėjimą: „man ir pats kostiumas gražiai atrodo, (...) tiesiog malonu jį apsivilkti ir su juo šokti“ (D3), „buvo kažkas naujo: ‚vau, įdomu‘ – sermėgos, liemenės, daug spalvų“ (D4).

Tyrimo dalyviams atstovavimas savo ansamblui ir plačiau – Lietuvos lenkų bendruomenei – pasirodė labai svarbus: „galvoje pirmiausia turėjau tai, kad privalau išmokyti tuos kūrinius, viską atlikti kuo geriau ir šiek tiek ‚sužibėti‘ su savo ansambliu“ (D2), „atstovauti lenkų ansamblui tokioje didelėje šventėje – didelė atsakomybė: reikia išlaikyti meninį lygį, pasirodyti kaip ansamblio artistams iš pačios geriausios pusės, parodyti, kad esame daug verti“ (D4). Šis jausmas sustiprėjo tuo atveju, kai ansamblis buvo vienintelis lenkų

kolektyvas Šokių dienos programoje: „*mes prisiėmėme tokią atsakomybę: pasirodyti kuo geriau, nes mano ansamblis buvo vienintelis lenkų atstovas šioje šventėje*“ (V3). Dalyvavimas Dainų šventės programoje Lietuvos lenkų ansambliams buvo taip pat savo lygiavertiškumo įrodymas: „*tai, kad lenkų ansamblis galėjo dalyvauti aukščiausio lygio renginyje, tik pridėdavo vertės pačiam ansamblui, bet ir pačiam renginiui*“ (V4).

Įgyvendinamosios tapatybės raiška tęsėsi ir po Dainų šventės. Viena vadovė pasidalino patirtimi, kad nusprendus Naujųjų metų koncerte parodyti kelis kūrinys iš Dainų šventės repertuaro, „*ansamblio nariai labai noriai sureagavo: „ai taip, geras kūrinys“*“ (V1). Kai kurių respondentų pasakojimuose po Dainų šventės atsiskleidė didesnis susidomėjimas lietuvių kultūra. Ansamblio narė prisipažino, kad „*dabar net klausausi lietuviško folkloro, jis man malonus, o kai ką nors režisuoju* (ansamblio reikmėms – aut. past.), *stengiuosi įtraukti ir lietuviškų dainų*“ (D2). Kitas tyrimo dalyvis teigė: „*nuo tada dažniau iš smalsumo pasižiūriu kokį nors lietuvišką šokį ar paklausau lietuviškos dainos. Tai atvėrė naujus horizontus: kad ir čia galiu rasti kažką naujo, atsirado daugiau smalsumo lietuvių kultūros atžvilgiu*“ (D4).

Ansamblių vadovės pastebi didesnę ansamblių narių atvirumą tokio tipo renginiams: „*manau, kad jie atviriau žiūri į kitus, didesnius festivalius. Po Dainų šventės, kai tik nuskambėjo: „bus kita Dainų šventė“, vaikai: „einam!“*“ (V2), „*manau, kad kai kurie jau planuoja: „vėl ruošimės Dainų šventei“, aš čia matau vien tik plusus*“ (V4).

Santykio lygmuo

Santykio tapatybės lygmenyje respondentų atsakymuose atsiskleidžia tai, kad jų tapatybė buvo išgyvenama ir patiriama per kontaktus su kitais žmonėmis – lietuvių ansambliais, kitais lenkiškais kolektyvais, šeimos nariais, draugais ir platesne auditorija.

Kalbėdami apie tiesioginį bendravimą Dainų šventės metu, respondentai santykius su lietuvių ansamblių nariais dažniausiai apibūdino kaip pozityvius ir šiltus. Vienai choristei „*labai malonu buvo tai, kad lietuviai mus šiltai priėmė, jautėme, kad nesame „kitokie“, kad esame viena bendruomenė, nepriklausomai nuo kalbos ar kultūros*“ (D2). Kitas choristas pasidalino pokalbio su smalsiais lietuviškų ansamblių nariais patirtimi: „*kai tik sužinodavo, kad esame iš lenkų ansamblio, jie maloniai nustebdavo: „o, iš lenkų ansamblio – papasakokit, kaip pas jus ten“*“ (D4). Ansamblio vadovė pabrėžė, kad su kitais ansambliais susibičiuliavo tik po tam tikro laiko: „*bet vėliau kažkaip žingsnis po žingsnio – su vienu kolektyvu susidraugavome, su kitu ir vieni kitiems pradėjome padėti*“ (V3).

Tačiau pasiruošimo Dainų šventei pradžioje santykiai su kitais ansambliais ir organizatoriais nebuvo tokie atviri. Visi vadovai sutaria, kad pasiruošimo Dainų šventei pradžioje į juos buvo žiūrima labai atidžiai: „*mus iš karto priimdavo labai atsargiai*“ (V3). Visgi vėlesniuose etapuose situacija pasikeitė: „*po atrankos, kai prasidėjo repeticijos, mus ėmė atviriau priimti, jie pamatė, kad lygis yra*“ (V2).

Tyrimo dalyviai taip pat pabrėždavo ryšius su „*savais*“ – kitais šventėje dalyvavusiais lenkų ansambliais. Paklausti, ar bendravo su lietuviškais kolektyvais, teigė, kad „*kaip lenkai laikėmės arčiau kitų lenkų ansamblių (...) darėme bendras visų lenkų ansamblių*

nuotraukas, jautėsi, kad esame vieni kitiems artimesni, nes esame lenkai“ (D2), tokiu būdu pabrėždami bendrą tautinę priklausomybę. Kita dalyvė pabrėžė, kad Dainų šventė *„buvo toks laikotarpis, kad ir su savo ansambliu labiau suartėtume“* (D1). Šios patirtys kartu peržengia vien santykio lygmens ribas: stiprėjantis ryšys su kitais lenkų kolektyvais pabrėžia bendrą tautinę priklausomybę, o bendravimas su lietuvių ansambliais atskleidžia respondentų santykį su platesne Dainų šventės bendruomene.

Svarbią šio lygmens dalį sudaro šeimos, draugų ir artimųjų reakcijos į respondentų dalyvavimą Dainų šventėje. Respondentų pasakojimuose išryškėjo skirtingos jaunesnių ir vyresnių šeimos narių reakcijos į dalyvavimą Dainų šventėje. Vieno respondento teigimu, jo senelis ir vyresni šeimos nariai į dalyvavimą Dainų šventėje reagavo skeptiškai: *„o kam jums to reikia, juk esate lenkų ansamblis?“* (D4). Kitos respondentės tėvai užduodavo panašius klausimus: *„o ką ten lenkai veikia lietuviškoje šventėje?“* (D2), bet po Dainų šventės sureagavo labai gerai: *„tai buvo toks ‚checkpointas‘ gyvenime – kad dukra pabuvo lietuviškoje Dainų šventėje“* (D2). Be to, ne tik pažįstamų dalyvavimas Dainų šventėje motyvavo Lietuvos lenkus apsilankyti koncertuose: *„mačiau, kad tarp žiūrovų buvo daug lenkų – ne tik todėl, kad dalyvavo lenkų ansambliai, bet ir iš smalsumo, kad tai pamatyti. Nes jie jaučia, kad tai ir ‚jų‘ – nes gyvena Lietuvoje“* (D2). Vieno iš ansamblių vadovė pastebi, kad lenkų ansamblių dalyvavimas nacionaliniame lietuviškame renginyje gali paskatinti kitus Lietuvos lenkus susipažinti su lietuvių kultūra: *„pirmas motyvas bus: ‚einu pažiūrėti lenkų ansamblio‘, bet kartu jis pamatys ir tai, kas vyksta šalia – pas kitus“* (V2).

Taip pat tyrimo dalyviai pabrėžė ir mažumos bei daugumos santykių dinamiką Dainų šventės kontekste, o dalyvavimas joje buvo suvokiamas per „svečio“ poziciją: *„parodyti pagarbą šventės šeimininkams, nes mes ten buvome svečiai“* (D4). Kita choristė taip išdėstė savo poziciją: *„labai stengėmės prisitaikyti, nesigėdyti, kad esame lenkai, bet mes čia vis dėlto labiau esame svečiai ir turime daryti tai, ką mums sako, kad per daug neišsiskirtume“* (D1). Visgi šias pozicijas balansavo ir lygiavertiškumo bei teisėtumo jausmas – *„lenkai ir lietuviai vienodai myli tėvynę, mes, čia gimę, turime teisę dalyvauti tose pačiose šventėse“* (V1).

Šiuose pasakojimuose santykio lygmuo susipina su bendruomeniniu: respondentai save pozicionuoja kaip prisitaikančius prie daugumos kultūrinės praktikos, tačiau kartu pabrėžia savo lygiavertį priklausymą Lietuvos visuomenei. Taip išryškėja įtampa tarp simbolinės „svečio“ pozicijos konkrečiame kultūriniame renginyje ir savęs, kaip visaverčio Lietuvos piliečio, suvokimo.

Bendruomeninis lygmuo

Bendruomeniniame tapatybės lygmenyje respondentų atsakymuose atsiskleidžia Dainų šventės kolektyvinė prigimtis, per kurią Lietuvos lenkų ansamblių nariai apibrėžia savo bendruomenės vietą Lietuvos visuomeniniame ir kultūriniame lauke. Vienas iš respondentų dalyvavimą Dainų šventėje apibūdino kaip gilesnį kultūrinį įsitraukimą: *„čia buvo tarsi panirimas į autentišką lietuvišką kultūrinį gyvenimą“* (D4).

Bendruomeniniame lygmenyje svarbi tampa ir bendruomenės reprezentacijos tema. Dalyviai jautė didelę atsakomybę suvokdami, kad atstovauja ne tik sau, bet ir visiems Lietuvoje gyvenantiems lenkams, todėl tai skatino stengtis „*išlaikyti aukštą lygį ir pasirodyti kuo geriau*“ įrodant, kad Lietuvos lenkų kolektyvai nėra „*prastesni nei kiti* (lietuvių ansambliai – aut. past.) – *nei meniniu, nei šokio, nei vokalo lygmeniu*“ (D4). Respondentų atsakymuose išsiskiria dalyvavimo Dainų šventėje, kaip galimybės viešai komunikuoti Lietuvos lenkų bendruomenės priklausymą Lietuvos visuomenei, suvokimas. Pasak vienos pašnekovės, „*svarbu tai parodyti ir lietuviams: kad pas mus yra tokia didelė bendruomenė, kad nepamirštame, kas esame, bet kartu mylime Lietuvą, Vilnių ir esame šios valstybės dalis*“ (D1). Respondentei antrina kito ansamblio vadovė: „*būdami tokiuose renginiuose pabrėžiame, kad visi esame kartu, kad nėra ,Lietuva – lietuviams‘, ,Vilnius mūsų‘ – lenkams; esame kažko didelio dalis ir kaip tos visumos dalis norime dalyvauti*“ (V2).

Tyrimo dalyvių atsakymuose išskirtina nuostata, kad lenkiškumas nėra priešingas lietuviškumui, o šie du tapatybės sluoksniai gali būti išgyvenami kartu. Vienas dalyvis pabrėžė, kad dalyvavimas Dainų šventėje leido „*išreikšti save kaip lenkus ir kartu parodyti savo vienybę su savo namais – Lietuva*“ (D4). Šį daugialypės tapatybės pavyzdį jis pagrindžia praktiniu pavyzdžiu: „*neatsisakėme lenkiškumo – tarpusavyje kalbėjome lenkiškai, laisvalaikį dainavome ir kai kurias lenkiškas dainas – bet išlikome tame kartu, susivieniję su lietuvių ansambliais*“ (D4).

Kai kurių respondentų pasakojimuose Lietuvos lenkų dalyvavimas Dainų šventėje buvo interpretuojamas kaip argumentas, prieštaraujantis jų pačių įvardijamoms neigiamoms visuomenės nuostatomis apie Lietuvos lenkus. Viena choristė įvardijo girdėtą nuostatą: „*yra toks pasakymas, kad ,Lietuva nepriima lenkų‘, tačiau pridėjo, kad ,tai, kad Dainų šventėje dalyvavo lenkų ansambliai, parodė, jog taip nėra*“ (D2). Kitas pašnekovas pridėjo:

„*pats faktas, kad mūsų ansamblis ir kiti lenkų ansambliai dalyvavo Dainų šventėje, labai aiškiai rodo mūsų integraciją į Lietuvos valstybę. (...) Niekas mūsų to daryti nevertė – darėme tai savo noru (...) nors ir kalbame lenkiškai, lankome lenkiškas mokyklas, tačiau taip pat dalyvaujame ir savo valstybės renginiuose*“ (D4).

Galiausiai, bendruomeniniame lygmenyje respondentų atsakymuose Dainų šventė yra suprantama kaip bendrumo ir vienybės su visais šventėje dalyvavusiais jausmas, neapsiribojantis tautybės kategorija. Viena iš ansamblio vadovių pabrėžė, kad „*tokia patirtis, kad tiek daug žmonių nori tai daryti, buvimas didelio sumanymo dalimi sutelkia bendruomenę ir ansamblį, jie jaučiasi kaip kolektyvas, bet kartu ir kaip dalis kažko didesnio*“ (V4). Kita respondentė savo bendruomeninę patirtį nusakė plačiau: „*visi tarsi iš tikrųjų pasijuto viena visuma – tarsi vienas kūnas, kuris tuo pačiu metu juda*“ (D3). Ši vienybė buvo suvokiama kaip peržengianti tautines ribas, nes, anot respondentės, „*pirmiausia esame žmonės, Lietuvos piliečiai, o tik paskui kultūriškai skiriamės*“ (D2).

Bendruomeniniame lygmenyje pastebimas ne tik stiprėjantis šventės dalyvių ryšys su Lietuva ar lietuviškais ansambliais, bet taip pat intensyvėjantis ryšys tarp pačių Lietuvos lenkų ansamblių. Viena iš vadovių ypač prisimena Ansamblių vakaro pabaigą, kai

scenoje žengė visų koncerte dalyvavusių ansamblių vadovai, o tuo metu lenkų kolektyvų vadovai spontaniškai susikibo rankomis, kas simbolizuoja stiprėjančią bendrystę tarp įvairių lenkiškų kolektyvų. Taigi bendruomeninė tapatybė respondentų pasakojimuose nėra vienkryptė: dalyvavimas bendroje nacionalinėje kultūrinėje praktikoje siejamas ir su priklausymu platesnei Lietuvos bendruomenei, ir su stiprėjančiu pačių Lietuvos lenkų kolektyvų tarpusavio bendrumu. Šios dvi priklausymo kryptys respondentų patirtyse veikiau papildo viena kitą, nei yra suvokiamos kaip prieštaringos.

Diskusija

Tyrimo rezultatai rodo, kad kalbintų Lietuvos lenkų ansamblių narių ir vadovų pasakojimuose lenkiška tapatybė ir priklausymas Lietuvai nėra suvokiami kaip viena kitą paneigiančios kategorijos. Dalyvavimas Dainų šventėje buvo derinamas su lenkiškos tapatybės išlaikymu, taip pat pastebėta, kad kartu stiprėjo ryšys tiek su platesne Lietuvos visuomene, tiek su kitais šventėje dalyvavusiais Lietuvos lenkų kolektyvais. Šie rezultatai siejasi su ankstesniuose CTI tyrimuose išryškėjusia tapatybės priklausomybe nuo socialinio ir kultūrinio konteksto (Hecht ir Faulkner, 2000; Urban ir Orbe, 2010; Bergquist et al., 2019), tačiau šiame tyrime skirtingų tapatybės dėmenų sąveika atsiskleidžia ne tik per galimus jų neatitikimus, bet ir per jų suderinamumą. Lietuviško repertuaro atlikimas ar lietuviškų tautinių kostiumų dėvėjimas respondentams savaime nereiškė lenkiškos tapatybės atsisakymo. Tai leidžia teigti, kad skirtingi CTI tapatybės lygmenys gali ne tik prieštarauti vienas kitam, bet ir papildyti vienas kitą.

Ryškiausia įtampa atsiskleidė tarp respondentų išsakytos „svečio“ pozicijos ir kartu pabrėžiamo lygiaverčio priklausymo Lietuvos visuomenei: dalis jų kalbėjo apie poreikį prisitaikyti prie daugumos kultūrinės praktikos, tačiau kartu pabrėžė Lietuvoje gimusių lenkų teisę lygiaverčiai dalyvauti savo valstybės nacionalinėje šventėje. CTI požiūriu tai galima interpretuoti kaip įtampą tarp santykio ir bendruomeninio tapatybės lygmenų, siejamą su ankstesniuose CTI tyrimuose nagrinėtais tapatybės neatitikimais (Jung ir Hecht, 2004; Urban ir Orbe, 2010; Bergquist et al., 2019). Lietuvos lenkų atvejis nuo dalies šių tyrimų skiriasi tuo, kad kalbama apie autochtoninę tautinę mažumą, o ne migrantų ar pabėgėlių prisitaikymą priimančioje visuomenėje. Todėl tyrimas parodo CTI analitinį pritaikomumą kitokiame kontekste – autochtoninės tautinės mažumos atstovams derinant tautinį savitumą ir priklausymą valstybei, kurioje jie gyvena.

Išvados

Dalyvavimas Dainų šventėje Lietuvos lenkų ansamblių nariams nėra vien tik kultūrinė ar meninė patirtis. Pastebėta, kad Dainų šventė veikia kaip komunikacinė situacija, kurioje per konkretų veiksmą – dainavimą, šokį, repeticijas, bendravimą su kitais ansambliais, bendrą programos atlikimą – šventės dalyviai komunikuoja, derina ir permąsto savo tautinę tapatybę.

Tyrimas atskleidė, kad daliai dalyvių Dainų šventė sustiprino asmeninį ryšį su Lietuva ir paskatino permąstyti santykį su lietuvių folkloru. Respondentų pasakojimuose lietuviškumas ir lenkiškumas dažnu atveju atsiskleidė kaip viena kitą papildančios tapatybės dalys, o dalyvavimas Dainų šventėje nebuvo siejamas su lenkiškojo tapatybės dėmens susilpnėjimu. Bendras programos atlikimas taip pat kūrė vienybės jausmą ir stiprino ryšius tiek savo kolektyvo viduje, tiek tarp skirtingų Lietuvos lenkų ansamblių.

Atsižvelgiant į tai, kad empirinis tyrimas buvo paremtas aštuoniais pusiau struktūruotais interviu, straipsnyje analizuojamos individualios dalyvių patirtys, pasakytina, kad ribotas tiriamųjų skaičius neleidžia daryti apibendrinamųjų išvadų. Todėl tyrimo rezultatai vertintini kaip preliminarūs. Pasirinkta komunikacijos tapatybės teorija leido atskleisti ne tik skirtingus Lietuvos lenkų ansamblių narių tautinės tapatybės lygmenis, bet ir jų tarpusavio sąveiką bei įtampas. Išryškėję „svečio“ pozicijos, kartų skirtumų ir skirtingo santykio su lietuviška kultūra atvejai kelia klausimą, kaip šios tapatybės derinamos kitose Lietuvos lenkų kultūrinėse ir organizacinėse veiklose. Šių klausimų analizė, įtraukiant daugiau ir įvairesnių tyrimo dalyvių, galėtų būti tolesnių tyrimų kryptis.

Literatūra

1. Bergquist, G., Soliz, J., Everhart, K., Braithwaite, D. O., & Kreimer, L. (2019). Investigating layers of identity and identity gaps in refugee resettlement experiences in the Midwestern United States. *Western Journal of Communication*, 83(3), 383–402. <https://doi.org/10.1080/10570314.2018.1552009>
2. Chen, Y.-W., & Collier, M. J. (2012). Intercultural identity positioning: Interview discourses from two identity-based nonprofit organizations. *Journal of International and Intercultural Communication*, 5(1), 43–63. <https://doi.org/10.1080/17513057.2011.631215>
3. Daujotytė, V. (2018). Dainų šventė – tautos savasties manifestacija. *Liaudies kultūra*, (2(179)), 51–52.
4. Geben, K. (2023). Language attitudes of Polish youth in Lithuania. *Vilnius University Open Series: 2023: Terp taikamosios kalboteros bary*, 29–41. https://doi.org/10.15388/Terp_taikamosios_kalboteros_baru.2023.2
5. Hecht, M. L., & Faulkner, S. L. (2000). Sometimes Jewish, sometimes not: The closetting of Jewish American identity. *Communication Studies*, 51(4), 372–387. <https://doi.org/10.1080/10510970009388532>
6. Hecht, M. L., & Phillips, K. E. (2021). Communication theory of identity: Understanding the multilayered nature of identity. In L. A. Baxter & D. O. Braithwaite (Eds.), *Engaging theories in interpersonal communication* (3rd ed., pp. 221–230). Routledge.
7. Juknevičius, S. (2015). Tapatybės ilgesys: Dainų šventės ir kolektyvinė lietuvių pašamonė. Iš R. Repšienė (sud.), *Lietuvos kultūros tyrimai* (7 t., *Dainų šventė: tapatybės savastis ir modernybės trajektorijos*, p. 30–37). Lietuvos kultūros tyrimų institutas.
8. Jung, E., & Hecht, M. L. (2004). Elaborating the communication theory of identity: Identity gaps and communication outcomes. *Communication Quarterly*, 52(3), 265–283. <https://doi.org/10.1080/01463370409370197>
9. Kazėnas, G., Jakubauskas, A., Gaižauskaitė, I., Kacevičius, R., ir Visockaitė, A. (2014). *Lietuvos lenkų tautinės mažumos identiteto tyrimas / Badania dot. tożsamości polskiej mniejszości narodowej na Litwie*. Mykolo Romerio universitetas.

10. Lietuvos Respublika. (2024, lapkričio 7). *Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas (Nr. XIV-3079)*. Teisės aktų registras.
11. Repšienė, R., ir Žukauskienė, O. (2015). Dainų šventė kaip kultūrinė atminties galia ir modernybės misija. Iš R. Repšienė (sud.), *Dainų ir šokių šventė: Tarpdisciplininis pilotinis tyrimas* (p. 4–44). Lietuvos kultūros tyrimų institutas.
12. Rutkowska, K. (2022). Internet as a basis for research on ethnic identity: Polish blogs in Lithuania. *Acta Baltico-Slavica*, 46, Article 2869. <https://doi.org/10.11649/abs.2869>
13. Savicka, A. (2015). Dainų ir šokių šventė Lietuvoje: visuomenės aktyvumas, šventės samprata ir vertinimas. Iš R. Repšienė (sud.), *Lietuvos kultūros tyrimai* (7 t., *Dainų šventė: tapatybės savastis ir modernybės trajektorijos*, p. 75–92). Lietuvos kultūros tyrimų institutas.
14. Szerląg, A. (2018). Bezpieczeństwo kulturowe przesłanką konstruowania tożsamości młodego pokolenia na styku kultur. Ku jakiej tożsamości? *Multicultural Studies*, (1), 25–37. <http://dx.doi.org/10.23734/mcs.2018.1.025.037>
15. Šliavaitė, K. (2019). Kalba, tautinis tapatumas ir lygios galimybės švietime: Mokyklų lietuvių, lenkų ir rusų mokomosiomis kalbomis bendruomenių požiūriai. *Culture & Society*, 10(2), 31–58. <https://doi.org/10.7220/2335-8777.10.2.2>
16. Urban, E. L., & Orbe, M. P. (2010). Identity gaps of contemporary U.S. immigrants: Acknowledging divergent communicative experiences. *Communication Studies*, 61(3), 304–320. <https://doi.org/10.1080/10510971003757147>
17. Wung-Sung, T. H. (2019). *Beyond the Border: Young Minorities in the Danish-German Borderlands, 1955–1971*. Berghahn Books.
18. Žukauskienė, O. (2015). Dainų šventė kaip kultūrinės atminties veikmė. *Lietuvos kultūros tyrimai*, 7, 94–109.